

Stadsecoloog Melchers: "Het grachtenwater is schoner dan dat van de meeste sloten op het platteland."

Amsterdam vol met vis

Tekst: Joran Bal,
Sportvisserij Nederland
Fotografie: Ilvy Njikiktjien en
Sportvisserij Nederland

De gemiddelde Amsterdammer zal het waarschijnlijk niet beseffen, maar hij woont temidden van een uitgestrekte en bloeiende natuur. Het water in de grachten, vaarten, kanalen, havens en het IJ herbergt namelijk een groot en dynamisch ecosysteem. Stadsecoloog Martin Melchers dompelt ons onder in het Amsterdamse water.

Martin Melchers tuurt geconcentreerd in het water van de oeverzone van het Amsterdamse Oosterdok pal naast het Centraal Station. Tussen de diverse fietswrakken en allerhande bouwafval dat afkomstig is van de renovatie van het Post CS gebouw, ziet hij deze morgen echter geen dun- of diklipharders zwemmen. "Het zal wellicht aan het tijdstip liggen: zo 's ochtends is het water nog niet voldoende opgewarmd. Want

's zomers zie je deze vissoort hier geregeld de algengroei letterlijk van de damwandbeschoeiing afgrazen."

Grote biodiversiteit

Het is Melchers ten voeten uit. De stadsecoloog in dienst van de gemeente Amsterdam is altijd op zoek naar en gespist op natuur in de stad. En hoe tegenstrijdig het ook klinkt, die is er meer dan je als argeloze voorbijganger in eerste instantie zou vermoeden. Melchers: "De algemene trend is

dat de biodiversiteit op veel plekken afneemt, maar in Amsterdam neemt deze juist toe. Dat is redelijk uniek." Deze trend is zowel op het land als onder water zichtbaar. "Al kom je juist onder water de meeste verrassingen tegen. We weten van zo'n negentig procent van alle natuur in Amsterdam wat er zit, maar het ecosysteem onder water is heel erg moeilijk te duiden. De veranderingen daar gaan zo snel en instroom van nieuwe soorten is heel groot."

Nieuwkomers

De roofblei en zwartbekgrondel zijn enkele voorbeelden van redelijk recente nieuwe bewoners van het water in en rond Amsterdam. Die laatste soort ziet Melchers op glasheldere dagen soms wel met duizenden tegelijk zwemmen in het IJ. “En als ik met beroepsvissers op pad ga, spuugt de in fuiken gevangen aal deze visjes tegenwoordig heel vaak uit. Ze hebben hier dus ook al een natuurlijke vijand gevonden.” Is dat niet het geval, dan kan een nieuwe soort soms ook zo omvangrijk worden dat deze de vorm van een plaag aanneemt. Al scheelt het wat die laatste classificatie betreft een heleboel of je als vis lekker genoeg bent om op te eten. “In dat geval wordt meestal een stuk milder tegen een exoot aangekeken.” Ook vis die minder geschikt is voor consumptie, heeft nog kans op sympathie. “Zo is de culinaire waarde van de roofblei gering, maar is deze vis voor sportvissers wel weer heel interessant. Zeker als ze 80 cm groot worden zoals het exemplaar dat is gevangen bij de Diemercentrale.”

Oosterse invloeden

De hiervoor genoemde nieuwkomers zijn allemaal afkomstig uit Centraal Azië – de Zwarte Zee, Kaspische Zee en Donau. “Met de opening van het Main-Donaukanaal in

1992 is er een directe verbinding tussen de Donau en de Rijn ontstaan. Vissen kunnen sindsdien ongehinderd heen en weer zwemmen. Onze brasems en voorns trekken ook die kant op, maar het stroomgebied van de Donau is groter en heeft dus veel meer invloed op de Rijn dan andersom.” En aangezien Nederland ‘het putje’ is waar de Rijn naar toe stroomt, komen voorheen onbekende vissoorten uit het oosten via het Amsterdam-Rijnkanaal uiteindelijk ook in het Amsterdamse water – het boezemwater van de hoogheemraadschappen Rijnland en Amstel, Gooi en Vecht – terecht.

Estuarium Amsterdam

Behalve de invloed van het Rijnwatersysteem, kent het Amsterdamse water ook een zoute component. Via het Noordzeekanaal is er namelijk een directe verbinding met de Noordzee. “Bij het schutten van de sluizen in IJmuiden stroomt er zout water naar binnen. Dat zoute water is zwaarder dan zoet water en vormt een zoute onderlaag in het Noordzeekanaal en het IJ. We hebben in en rond Amsterdam dus zoet, brak en zout water.” Omgekeerd worden de sluizen bij eb ook opengezet om overtollig zoet water op zee te lozen. “Als we niet continu kwelwater uit de polders blijven wegpom-

pen, dan zou je hier verzuipen. Het effect is dat er altijd stroming in het water zit, net als bij een natuurlijk estuarium.”

Bonte vismix

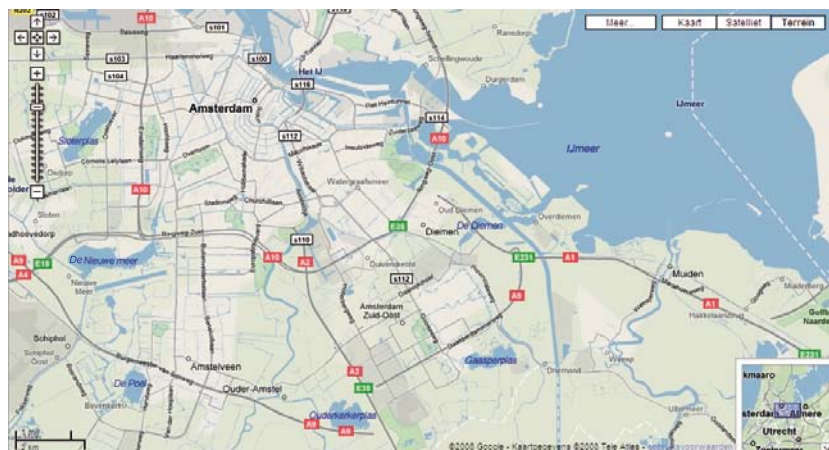
De unieke situatie van een combinatie met zowel zoet (de Rijnland en Amstelboezem), brak (het Noordzeekanaal en IJ), als zout water (nabij IJmuiden) levert ook een bonte en interessante mix op wat betreft de aanwezige vispopulatie. “Doordat het geheel goed op elkaar aansluit, krijgt de vis geen enorme opdonder wanneer die van het ene in het andere watertype terecht komt. Zo zwemt alle zeevis die voor de kust van IJmuiden voorkomt, ook rond in het Noordzeekanaal en het IJ. Daar tref je naast zoetwatervis als blankvoorn, brasem, karper, paling, baars, snoek en snoekbaars, dus ook tong, schar, schol, bot, zeebaars, harder, kabeljauw, wijting, steenbol, puitaal en haring aan. Het barst er werkelijk van de vissoorten.”

Schoon water

Er is nog een andere reden voor de mooie visstand in het Amsterdamse water: de goede kwaliteit van datzelfde water. “Met de strengere milieuwetgeving en handhaving van de laatste jaren behoren puntvervuilingen door fabrieken tot

De parelketting van Amsterdam

Naast het bekendere water als de grachten, het IJ en Noordzeekanaal, noemt Martin Melchers de ‘parelketting van Amsterdam’ als de andere belangrijke blauwe hoofdstructuur. Dit is het snoer aan meren dat rondom de hoofdstad ligt. Dat loopt van de Sloterplas in het westen, via de Nieuwe Meer, de Amstelveense Poel, Ouderkerkerplas, de Gaasperplas, de Diemen, het IJmeer, Kinselmeer en de Noorder IJplas (de laatste staat niet op het kaartje) helemaal Amsterdam rond.

Vissende onderzoeker

De stadsecoloog doet op verschillende manieren onderzoek naar het Amsterdamse onderwaterleven. Soms heel simpel door met een kijker vanaf de kant het water te monstereën. "Iets dat met het steeds helderder worden van het water alsmaar gemakkelijker gaat." Verder gaat hij geregeld met beroepsvissers mee op pad als ze hun fuiken en netten gaan ophalen. "En soms ga ik zelf met een hengel aan de slag. Al vis ik tegenwoordig een stuk minder dan vroeger: als je bij beroepsvissers in de boot met enige regelmaat met snoekbaarsen van 90 cm in je handen staat, dan heb ik meestal niet zoveel zin om 's avonds ook nog eens mijn best te moeten doen voor een visje van 40 cm."

Toch trekt hij er nog steeds af en toe met zijn hengel op uit. Melchers heeft op bepaalde watertjes zo zijn favoriete stekken om op ruisvoorn en snoek te vissen. Dit laatste doet hij soms zelfs zonder haak. "Puur om te kijken of er in een bepaald water ook snoek zit. Dan vis ik een spinnerblad hoog door het water om te zien of deze misschien door snoeken wordt aangevallen. Daarbij ben ik wel eens een keer door de politie aangesproken dat ik in het bewuste water niet mocht vissen. Mijn antwoord dat ik niet viste, maar onderzoek deed en alleen een stukje metaal binnen draaide stuitte vervolgens op ongeloof: "Idioot, je vist toch om vis te vangen!"

Zelfs midden in de rosse buurt leeft een gezonde visstand.

het verleden. Het doorzicht en de waterkwaliteit zijn hierdoor enorm verbeterd. We zien nu honderden rivierprikken, terwijl we die vroeger sporadisch tegenkwamen." Volgens Melchers is het grachtenwater als gevolg van de waterzuiveringen tegenwoordig schoner dan dat in de meeste sloten op het platteland. "In de polders verontreinigen de mest en bestrijdingsmiddelen van boerenbedrijven het water." Dat het Amsterdamse water schoner is geworden, is ook te proeven. "Vroeger nam ik geen vis mee om op te eten, want er zat altijd een raar smaakje aan. Tegenwoordig gaat er nog wel eens een snoekbaars mee voor in de pan. Er is niks leukers dan een zelfgevangen vis te eten."

Wilde snoekbaars

Behalve door sportvissers die vis meenemen voor eigen consumptie (maximaal twee maatse vissen per keer) worden de culinaire eigenschappen van de Amsterdamse vis

ook in het buitenland op waarde geschat. "Snoekbaars uit het IJ en de havens wordt als 'wilde snoekbaars uit Holland' geserveerd in de beste restaurants van Parijs en Zuid-Duitsland." De hoeveelheden geëxporteerde Amsterdamse vis zijn overigens beperkt. "Er zijn relatief weinig beroepsvissers met veel water tot hun beschikking. Daarbij kan een beroepsvisser in de polder met zijn netten het hele water afzetten, terwijl hij op dit grote open water slechts in bepaalde hoekjes en de havens terecht kan."

Kraamkamers

De havens fungeren ook als kraamkamer en zijn in die hoedanigheid van groot belang voor de visstand. Zeker nadat deze na de aanslagen van elf september 2001 vanwege het veiligheidsrisico i.v.m. de aldaar aanwezige brandstofopslag verboden terrein werden voor pleziervaart en vissers. "De visstand heeft duidelijk geprofiteerd van het gegeven dat er

Luchtfoto van een perfect viswater.

vrijwel geen visserijdruk is. Zo zit er in de havens veel snoekbaars en aal en komen we bij onderzoeksvisserijen regelmatig baarzen van tussen de 40 en 50 centimeter tegen.” Melchers zou graag meer van dit soort paaiplaatsen – in de vorm van ondiepten, uithoekjes en oevervegetatie – zien in het Amsterdamse.

“Daar zijn er over het algemeen nog te weinig van, evenals geschikte in- en uitzwemmogelijkheden voor migrerende vissen.”

Boerensloot

Vandaar dat Melchers en zijn collega's als experiment op enkele plekken in het IJmeer terrasoevers hebben aangelegd. In deze oeverzones van 30-40 cm diep en enkele meters breed, die soms ook droogvallen, kan zich gemakkelijk nieuw leven ontwikkelen. “We scheppen de

voorwaarden en kijken vervolgens wat de natuur er mee doet.” Het leidde tot spectaculaire resultaten: bij bemonsteringen werden naast amfibieën als groene kikkers, kleine watersalamanders en ringslangen onder meer ook drie- en tiendoornige stekelbaarsjes, kleine modder-

kruipers, zeeltjes en snoekjes aangetroffen. “Het IJmeer leek op die plekken net een boerensloot. Er zijn zelfs bittervoortjes gevangen bij de Diemerzeedijk, iets dat ik dus echt nooit had verwacht.”

Verwondering

Melchers valt soms sowieso van de ene verbazing in de andere over wat hij onder water allemaal tegenkomt.

“Bij het monitoren en onderzoeken ontdek je nogal eens nieuwe soorten. Zo troffen we niet zo lang geleden in het Noordzeekanaal de Amerikaanse brakwater strandschelp en de trompetkalkkokerworm aan. De eerste komt uit de golf van Mexico, de tweede komt oorspronkelijk

ten zuiden van Australië voor. Alles is voortdurend aan het veranderen, niets is ooit hetzelfde.” Streven naar een

‘natuurlijke balans’ vindt hij dan ook grote onzin. “Die is er nooit geweest en zal er ook nooit zijn. We moeten niet denken dat we als mens alles precies kunnen verklaren en iets te regelen of invloed hebben. Dat getuigt van een mateloze arrogantie. Ik bekijk wat er verandert, beschrijf het en geniet ervan. Meer kan je niet doen.”

Het barst in Amsterdam letterlijk van de vissoorten